

דיוקנו (הידוע לשמצה) של משה הרב מואיז נבון

~ תצוה ~

מאור עינים שמות פרשת תצוה - למה לא נזכר שמו כי הנה חל סדר תצוה בשבוע שחל בה ז' אדר הוא בחינת הסתלקות משה ולכן לא נזכר שמו בסדר פ' זו כי נסתלק משה אך הוא בהעלם בתורה.

ליקוטי שיחות [תרגום מאנגלית שתורגם מיידיש] - ... מצד אחד, יש הפחתה בנוכחותו של משה כי שמו אינו מופיע בפרשה כולה. אבל, מצד שני הוא הנושא של המילה הראשונה של הפרשה – **"ואתה"** – מילה שמתייחסת למשה באופן יותר אמתי ויותר עמוק מהשם שלו....

~ משה ~

תפארת ישראל - יכין מסכת קידושין פרק ז משנה יד (עז) – הודפס 1843

"טוב שברופאים לגיהנם. "נ"ל דאין מאמר זה גנאי לרופא רק שבח הרופא המומחה, והוא על פי מה שמ"כ **דבר נחמד** שכשהוציא משה רבינו ע"ה את ישראל ממצרים, שמעו עמים ירגזון וגו', ויתמהו מאד על זה האיש: משה, כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלו, ולכן התעורר מלך ערביי א' וישלח צייר מובחר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו, וילך הצייר ויצייר תמונתו ויביאהו לפני המלך, וישלח שוב המלך ויביא ויאסף יחדיו כל חכמי חרשים [פיזיוגנומיה] אשר לו, וישאל להם לפשוט על פי פרצוף פניו של משה כפי המצוייר, לדעת תכונת טבעו ומדותיו, ובמה כחו גדול, וישיבו כל החכמים יחדו אל המלך ויאמרו, אם נשפט על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול, נאמר לאדונינו כי הוא **רע מעללים**, בגאות וחמדת הממון ובשרירות הלב, ובכל חסרונות שבעולם שיגנו נפש אדם המעלה, ויקצוף המלך מאד ויאמר, מה זה, הכי תתעללו בי, הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה בהפך מזה האיש הגדול, ויחרדו האנשים מאד, וישיבו את המלך בשפל קול התחנה, ויתנצלו א"ע הצייר והחכמים, כל א' בחסרון ידיעת חבירו, הצייר אמר, אני ציירתי כהוגן, והחכמים שגו בידיעתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר שלא צייר תמונת משה כהוגן, והמלך אשר נכסף לדעת מי משניהן יצדק, נסע ברכבו ובפרשיו ויבוא אל תוך מחנה ישראל, ובבואו וישא עיניו וירא את משה איש אלהים מרחוק וימהר ויקח את הציור מתוך חצונו, ויבט והנהו כתמונתו וכצלמו כאשר ציירו הצייר, קולע אל השערה ולא יחטא, ויפג לבו ויפלא ויתמה עד מאוד, וילך ויבוא בעצמו אל אהל איש האלהים ויכרע וישתחוה לאפיו, ויספר למשה כל הדברים האלה אשר נעשו, ויאמר עוד, בי אדוני איש האלהים, הנני קודם ראותי פניך פני אלהים אמרתי אך אולי הצייר שגה במלאכתו, לבעבור חכמי מפורסמים לבקיאים מאד בחכמת (הפיזיאנאמי) ואין דוגמתם, אך עתה אחרי ראותי כי תמונתך מכוונת אל הציור אשר הביא הצייר, לא נותר בי אשמה רק לומר כי חכמי בגדו בי, וכי חכמי אליל הם וחכמת מה להם, והם אוכלי שולחני, ויתעוני מאז בהבליהם. **ויען משה איש אלהים** ויאמר, לא כן, גם הצייר, גם חכמך, נפלאים הם בידיעתם וחכמתם, אולם דע לך, כי לולי הייתי בטבע באמת כפי ששמעת ממדותי, לא טוב אנוכי מבול עץ יבש, כי גם ממנו נמנעו ונחשכו כל חסרונות האדם, ואם כן, הכי בעבור זה אהיה יקר בעיני אלהים ואדם, אמנם כן ידידי, **לא אבוש לומר לך, כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמך, כולם קשורים בי בטבע, ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמך, ואני בכח אמיץ הנה התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם, עד אשר קניתי לי הפוכם לטבע שני, ולכן ובעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת.**

ועל פי זה נבין היטב שבח הרופא ממאמר זה, דמדלא קאמר כשר שברופאים כבסיפא בטבחין, ש"מ שהטוב הזה אין כוונתו כשר, רק מי שחושב את עצמו שהוא המומחה היותר טוב שברופאים, הוא מעותד לגיהנם, דבגאותו זאת סומך על ידיעתו בספק ואינו מתייעץ עם חביריו, כראוי למי אשר בפיו ובקולמוסו מונח חיים או מות, וגם ברוב גאווה אינו מסתפק שמא יטעהו דמיונו, ואינו חושש לעיין היטב בספרי הרפואות קודם שיתן להחולה סמי רפואה קודם שידע מהן שלא יוכלו להזיקו כראוי, לילך לאט לאט בענייני סכנת נפשות, וראה שלא אמר התנא, שהוא רשע, או יבא לגיהנם, רק אמר "לגיהנם", ר"ל יש לו הכנה שיוכל לבא על ידה לגיהנם, אבל כל עוד יותר שיהיה לו הכנות לגיהנם כל עוד יגדל שכרו ושכחו כשיכבש הכנותיו:

~ התנגדות ~

- **ר' חיים י.א. רפפורט "ווילקומר מגיד" (נפ' 1904), קונטרס זכות הרבים (1894) – משה היה צדיק מלידה ב"קונטרס כליל תפארת" (1895) – "מצוה לטשטש המכתב בדיו כדי שהתפרסם שהוא מזויף לגמרי וגם מינות נזרקה בו וכמבואר."**
- **"האדר"ת" ר' אליהו ד. רבינוויץ-תאומים (רבו של ה'מיר', נפ' 1905) – "ואמרתי בקהל עם, כי במחילה מכבוד הגאון תפא"י ז"ל, לא יפה עשה בהעתקתו דברי עתק על צדיקו של עולם מספרי עם לועז **עובדי ככבים הקדמונים** אשר חז"ל אמרו עליהם "אשר פיהם דיבר שוא וכו'""**
- **המהרי"ל דיסקין (רבו של י-ם, נפ' 1898) – זיוף**
- **ר' א. י. הכהן קוק (נפ' 1935) – זיוף**
- **ר' י. לייב גראוברט (רבו של Cincinnati, נפ' 1937) – הועתק מספר גרמני של סיפורי ילדים**
- **ר' מנחם כשר (תורה שלימה כרך 9, דף 57) – "אגדה זאת אין לה שום מקור ואינה אלא משל בעלמא."**
- **ר' יהודה לייב מיימון (מייסד מוסד הרב קוק, נפ' 1962) – ב1955 הורה להוציא הקטע מהמהדורה החדשה.**
- **ר' מרדכי הכהן, "אישים ותקופות" (1977) – חוקר העניין לעומק**

~ שמושים חיוביים ~

- **אור פני משה** [פשווארסק], פי חוקת (1809)
- **דגל מחנה אפרים** סוף פי תשא (1809)
- **נועם המידות** (1825)
- **קדושת לוי** פי תרומה.
- **קול אריה** [להמוכיח מפולנאה] פי שמות
- **תשואות חן** פי תולדות ופי ויגש
- **ועיי תפארת שמואל** פי תולדות.
- **פי לספר העקידה.**
- **מהר"ם שיק** פי האזינו (דף ריט).
- **שו"ת מהרש"ם** ח"ז סי' מ
- **הקדמה לספר זכרון משלי.**
- **מגדלות מרקחים** [להרב מצעלים] פי פקודי (דף קטז ע"א).
- **באר משה** פי תצוה.
- **בן פורת יוסף** פי ויחי דף תד
- **ייטב לב** פי נח דף נא
- **ישמח משה** פי שמות ובפי קרח.
- **סידורו של שבת** (שורש וי ענף גי עלה י"ד).
- **פרי הארץ** פי בלק.
- **צמח דוד** פי פרה.
- **שפתי צדיקים** פי וארא דף קט.
- **אלפא ביתא** קדמייתא,
- **בני יששכר** סיון מאמר ה' אות כ"ב.

~ שורשים אמתיים ~

מדרש אליהו, ר' אליהו הכהן (איזמיר, נפ' 1729), דרוש ח' (פרק ט')

ואגיד לך מעשה שהיה בידי ארסט"ו אשר היה חכם גם בחכמת שרטוטי הידיים ובא לעירו איש אשר כמוהו בזה החכמה ולנסותו לקח ארסט"ו שעווה לבנה מאד והניח ידו על השעווה ונרשמו שם כל שרטוטי ידו ונתן חתיכת השעווה ביד תלמידיו שיראו לאותו חכם שבא שיכיר באלו השרטוטים אם הם טובים או רעים, כיון שראה אותם החכם אמר האיש שיש לו אלו השרטוטים הוא אדם רצחן ורשע וידו בכל העבירות וגם הוא חכם מאד. ובאו התלמידים והגידו כן לארסט"ו כמגלגלים על החכם שאמר כן בראותם שארסט"ו היה פרוש מאלו המעשים. אמר להם ארסט"ו אמת אמר ובאמת שהוא חכם גדול וכל מה שאמר עלי אמת שכן מחייב עלי מזלי וכן מורים שרטוטי ידי, אמנם חכמתי גוברת על רוע מזלי ומבטל אותו ע"כ.

Cicero, Tusculan Disputations (45 BCE)

Moreover men who are described as naturally irascible or compassionate or envious or anything of the kind, have an unhealthy constitution of soul, yet all the same are curable, as is said to have been Socrates' case. Zopyrus, who claimed to discern every man's nature from his appearance, charged Socrates with a number of vices which he enumerated, and when he was ridiculed by the rest who said they failed to recognize such vices in Socrates, Socrates himself came to his rescue by saying that he was naturally inclined to the vices named, but had cast them out of him by the help of reason.

יתר על כן, אנשים המתוארים בטבעם כרגזנים או רחמנים או קנאים או כל דבר בזה, יש להם נפש לא בריא, ובכל זאת הוא ניתן לריפוי, כפי שהיה אמור להיות המקרה אצל סוקרטס. זופירוס, שטען כי הוא מבחין בכל טבעו של האדם בהופעתו, האשים את סוקרטס במספר חטאים שהוא מנה, וכשהוא היה נלעג על ידי שאר האנשים שאמרו שהם לא הכירו את החטאים האלה בסוקרטס, סוקרטס בעצמו בא להצלתו ואמר כי הוא בטבעו נוטה לחטאים שמנה זופירוס, אבל הוא הוציא אותם מעצמו בעזרת התבונה.

Shnayer Leiman, "R. Israel Liphshutz: The Portrait of Moses", Tradition 24(4)

In the medieval period, the wisest of all men was thought to be Aristotle, hence the transfer of hero from Socrates to Aristotle. When the story entered Jewish literature, perhaps as early as the 13th century, the hero was either Aristotle or an anonymous sage. But by the 17th century Aristotle's star had eclipsed, and it is not entirely surprising that in the 18th and 19th century Jewish sources the anonymous sage was identified as Moses.

ר' יוסף זכריה שטערן [ליטא, נפ' 1904] שו"ת זכר יהוסף (ח"ד במאמר תהלוכות האגדות)
והנה המ"מ הנ"ל דימה זה לכפירה, והחליט, כי מסתמא מצאו באחד מהקראניקעם "אשר פיהם דבר שוא", ו"שלא יפה עשה בעל תפא"י בה עתקתו דברי עתק על צדיקו של עולם." וטרח להראות ביטול דבריו, ... אבל היה לו למותר להרעיש העולם על זה, ולשפוד קיתון של רותחין על בעל תפא"י, שהעתיקו. ואין ספק, ... שכותב המאמר אחז בדרך מליצה, לצייר, כאלו היה הענין בפועל, ולסדר אותו בדרך ספור. ... ורק להסביר הענינים בדרך משל. ובהיותו חושב שכן מהראוי להפליג במעלת בחיר האדם, שלא היה כן מצד יצירתו בטבע, ורק מצד שבקדושתו הכניע כל הכחות החומריות, להתגבר עליהם, ולהראות בזה מוסר השכל, שביד כל אחד להגיע למדרגה היותר גדולה, אף שלא נולד מצד הטבע להיות כמוכרח במעשיו. ומי אשר לו לב מבין בהגדות חז"ל, יראה שכן דרכם תמיד, לדבר בכמה משלי מוסר, לסדרם בדרך סיפור; שלא עלה בדעתם שיתפק בהם שום אדם משכיל, להבינם כפשוטו. וכמו שהארכו הראשונים, עכ"ל.

~ צדיק גמור או בעל תשובה – מה עדיף? ~

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לד עמוד ב

ואמר רבי חייא בר אבא אמר **רבי יוחנן**: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך. ופליגא **דרבי אבהו**, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב. לרחוק ברישא והדר לקרוב. ורבי יוחנן אמר לך: מאי רחוק - שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא, ומאי קרוב - שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו השתא.

חברותא - הערות ברכות דף לד עמוד ב הערה 32

המהרש"א נקט שבעלי תשובה על עבירות ממש, אין להם מעלה יתירה על צדיקים גמורים, אלא שרבי יוחנן דיבר על מי שהיה רק "קרוב לדבר עבירה", והיינו שבמחשבתו היה קרוב לחטוא, אבל נתגבר על יצרו ולא חטא. ונקרא בעל תשובה, כי שב ממחשבתו הרעה. ובו נחלקו, שרבי אבהו, סבר שהעומד בנסיון, עדיף מצדיק גמור שלא נתנסה כלל, ורבי יוחנן סבר, שצדיק גמור שלא חטא אף במחשבה, עדיף. וה"עיון יעקב" כתב, שרבי אבהו סבר כי בעל תשובה [מאבהו] עדיף, משום שזדונות נעשות לו כזכויות.

"האדר"ת", הסכמה ל"קונטרס זכות הרבים"

... יטעו במה שיידמו שבזה נכבד יותר, דבעל תשובה עדיף מצדיק גמור. שבאמת ההלכה כר' יוחנן דצ"ג עדיף לענ"ד ... אבל בני"ד אין אנו צריכין לזה שגם מ"ד דבע"ת עדיף היינו מי שכבר נכשל בפועל, ר"ל בחטא ושב מדרכו ואם כן גבר על יצרו, בזה הוא עדיף ממעלת הצדיק הגמור שלא טעם טעם החטא מעולם [מ.נ. – כאן הוא רק מסביר עמדת ר' אבהו ולא שהוא מסכים]. וא"ש הראיה מהכתוב "שלום שלום לרחוק ולקרוב – לרחוק שנתרחק מהשי"ת ואח"כ נתקרב. אבל במרע"ה שלא מצינו בו שום עול כל עיקר כלל וכלל אינו שייך לסוג הזה לומר עליו בע"ת עדיף או צדיק גמור עדיף. ויש להעיר בזה מדברי הר"מ בח"פ [שמונה פרקים] אם הכובש את יצרו עדיף מהחסיד מתחילתו שאין לו מטבעו שום חשק לעבירה...

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד

ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו, אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז

הלכה א - הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו מחטאיו ולנעור כפיו מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה ויזכה לחיי העולם הבא.
הלכה ב - לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוטה למות ושמה ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאו לפיכך ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר כשאזקין אשוב שמה ימות טרם שיזקין, הוא ששלמה אמר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים.
הלכה ג - אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה, ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו'.

שמונה פרקים לרמב"ם פרק ו

הפרק הששי - בהפרש בין המעולה והמושל בנפשו.

אמרו הפילוסופים, **שהמושל בנפשו**, אף על פי שיעשה המעשים המעולים - הרי הוא עושה הטובות והוא מתאוה למעשי הרעות ומשתוקק להם, והוא נפתל עם יצרו, ומתנגד במעשהו למה שיעירוהו אליו כוחו ותאוותו ותכונת נפשו, והוא עושה הטובות והוא מצטער בעשייתן. אבל **המעולה** - הרי הוא נמשך במעשהו אחר מה שיעירוהו אליו תאוותו ותכונתו, ויעשה הטובות והוא מתאוה ומשתוקק להן. ובהסכמה מן הפילוסופים, שהמעולה יותר טוב ויותר שלם מן המושל בנפשו. אבל, אמרו, אפשר שיעמוד המושל בנפשו במקום שהמעולה עומד בהרבה מן הדברים, ומדרגתו פחותה בהכרח, להיותו מתאוה לפועל הרע, ואף על פי שלא יפעלהו, אבל תשוקתו לו היא תכונה רעה בנפשו. וכבר אמר שלמה כיוצא בזה, אמר: +משלי כא, י+ "**נָפֵשׁ רָשָׁע אֹתָהּ רָעָה**". ואמר בשמחת המעולה במעשה הטובות, והצטער מי שאינו מעולה בעשייתן, זה המאמר: +משלי

כא, טו+ "שְׁמִיָּה לְצַדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וּמִחֲתָה לְפַעְלֵי אָוֶן". הרי זה מה שייראה מדברי התורה, המתאים למה שזכרוהו הפילוסופים.

וכאשר חקרנו אחר דברי החכמים בזה הענין, מצאנו להם, שהמתאוה לעבירות ומשתוקק להן - יותר טוב ויותר שלם מאשר לא יתאוה להן ולא יצטער בהנחתן. עד שאמרו, שכל מה שיהיה האדם יותר טוב ויותר שלם - יהיו תשוקתו לעבירות וצערו בהנחתן יותר חזקים, והביאו בזה מעשיות, ואמרו: "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו". לא די בזה, אלא שאמרו כי שכר המושל בנפשו גדול כפי שעור צערו במושלו בנפשו, ואמרו: "לפום צערא אגרא". ויתר על כן, שהם ציוו שיהיה האדם מושל בנפשו, והזהירו מלומר: אני בטבעי איני מתאוה לזאת העבירה, ואפילו לא אסרתה התורה, והוא אומר: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי אפשי לבוא על הערוה, אלא אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

ולפי המובן מפשטי שני הדברים בתחילת המחשבה, הרי שני המאמרים סותרים זה את זה. ואין הדבר כן, אלא שניהם אמת, ואין ביניהם מחלוקת כלל. וזה, שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות - הן אשר אמרו שמי שלא יתאוה להן יותר טוב ממי שיתאוה להן וימשול בנפשו מהן, והם הדברים המפורסמים אצל בני האדם כולם שהם רעות, כשפיכות דמים, וגניבה, וגזל, והונאה, והזק למי שלא הרע, וגמול רע למיטיב, וזלזול הורים, וכיוצא באלה. והן המצוות אשר יאמרו עליהן החכמים עליהם השלום: "דברים שאלמלי לא נכתבו ראויים היו לכותבן", ויקראון קצת חכמינו האחרונים אשר חלו חולי 'המדברים': 'המצוות השכליות'. ואין ספק כי הנפש אשר תתאוה לדבר מהם ותשתוקק אליו - היא נפש חסירה, וכי הנפש המעולה לא תתאוה לדבר מאלה הרעות כלל, ולא תצטער בהימנעה מהן. אבל הדברים אשר אמרו החכמים שהמושל בנפשו מהם יותר טוב ושכרו יותר גדול - הן המצוות השמעות [מה שנקרא "חוקים" - מ.נ.], וזה נכון, כי אלמלא התורה לא היו רעות כלל, ולפיכך אמרו שצריך האדם להניח נפשו על אהבתם, ולא ישים מונעו מהם אלא התורה.

והתבונן בחכמתם, עליהם השלום, ובמה המשילו. שהוא לא אמר: לא יאמר אדם אי אפשי להרוג את הנפש, אי אפשי לגנוב, אי אפשי לכזב, אלא אפשי ומה וכו'; ואמנם הביא דברים כולם שימעיים: בשר בחלב, ולבישת שעטנז ועריות. ואלה המצוות וכיוצא בהן הן אשר יקראן ה': 'חוקותיי', אמרו: "חוקים שחקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהם, ואומות העולם משיבין עליהן, והשטן מקטרג עליהן, כגון פרה אדומה ושעיר המשתלח" וכו'. ואותן אשר קראון האחרונים 'שכליות' - ייקראו: 'מצוות', כמו שבארו החכמים.

וכבר התבאר מכל מה שאמרנוהו, אלו עבירות יהיה מי שלא ישתוקק אליהן יותר טוב ממי שישתוקק אליהן וימשול בנפשו מהן, ואלו מהן יהיה הדבר בהן להפך. וזה חידוש נפלא, והשלמה מופלאה בין שני המאמרים, ולשון שני המאמרים מורה על אמיתת מה שבארנוהו. וכבר נשלמה כוונת זה הפרק.